

Լիլիթ ՄԵԼԻՔՅԱՆ
Ուրարդու համալսարան
lilitmelikyan24@gmail.com

ՆԵՐՔԻՆ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ՄՈՏԻՎԱՑԻԱՅԻ ԴԵՐՆ ՕՏԱՐ ԼԵԶՎԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ (ՀԱՅ-ՔՈՒՎԵՅԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)

Հոդվածում քննարկվում է անգլերենի ուսումնառության գործընթացում ներքին և արտաքին մոտիվացիայի անհրաժեշտության թեման: Հոդվածը ներառում է հայ և քուլվեյթյան լսարաններում կատարած մի ուսումնասիրություն, որը վիճարկում է այն պնդումը, թե արտաքին մոտիվացիան «սպանում է» ներքին մոտիվացիան, և փոխարենն առաջ քաշում այն վարկածը, որ ցանկացած պարագայում դժվար է ասել, թե մոտիվացիայի որ տեսակին է պետք նախապատվություն տալ: Ինչպե՞ս շեշտում է այն պնդումը, որ քանի դեռ արտաքին կամ ներքին մոտիվացիան նպաստում են ուսումնասիրողի ուսումնական կամ գործնական նպատակների իրագործմանը, մոտիվացիայի տեսակն այդքան էլ կարևոր չէ: Հոդվածում փորձ է արվում ցույց տալ, որ ուսանողների գերակշռող մասի համար այսօր արտաքին մոտիվացիան երկրորդ լեզուն ուսումնասիրելու ու դասերին հաճախելու գլխավոր խթանն է:

Բանալի բառեր. *օտար լեզու, թեստային ուսումնասիրություններ, ուսումնական կատարողականություն, ներքին և արտաքին մոտիվացիոն տարրեր*

Երկրորդ լեզվի սոցիալ-կրթական մոդելը փաստում է, որ երկրորդ լեզուն սովորելու գործընթացը ներառում է ոչ միայն զուտ լեզվական ընդունակություններ, այլև բազում սոցիալ-հոգեբանական գործոններ, որոնցից այսօր ամենակարևորների շարքում է բոլորիս հայտնի մոտիվացիոն բաղադրիչը, որը, միանշանակ, պետք է դիտարկել սոցիալ-հոգեբանական տեսանկյունից: Այսօր հոգելեզվաբանությունն օտար լեզվի յուրացման կարևոր մաս կազմող մոտիվացիոն բաղադրիչի մասին տեսության մեջ նշում է, որ մոտիվացիայի վրա ազդեցություն ունեն այն գործոնները, որոնք նախ և առաջ ազդում են «օտար» վարքագծային մոդելներն ու նմուշներն ընդունելու անհատի պատրաստակամության վրա: Քանի որ լեզուն համարվում է յուրաքանչյուրիս ինքնության անքակտելի մասը, երկրորդ՝ օտար լեզվին միաձուլվելն ու այն քո աշխարհայացքը դարձնելը կապված է տվյալ մշակույթի հանդեպ ունեցած անհատի կարծիքից, տվյալ լեզուն սովորելու պատրաստակամությունից, ինչը հոգեբանական մեծ խթան կարող է լինել օտար լեզվի յուրացման գործընթացում:

Այսօր հոգեբանական գրականության մեջ բացի մոտիվացիոն գործոնից բավականին շատ է խոսվում ևս երկու բաղադրիչի՝ երկրորդ լեզվի

հանդեպ դիրքորոշման ու լեզվական տազնապի մասին, որոնք, ըստ իս, պակաս կարևոր չեն օտար լեզվի արդյունավետ յուրացման համար: Հոգեբանական գրականության մեջ մոտիվացիան, դիրքորոշումը, տագնապը աֆֆեկտիվ գործոններ են, որոնք շատ մասնագետների կարծիքով առավել կարևոր են, քան ճանաչողական, մետաճանաչողական կամ դեմոգրաֆիկ գործոնները լեզվի յուրացման համար: Այսօր աֆֆեկտիվ գործոնները չափելու բազմաթիվ մեթոդներ են մշակվել, որոնցից թերևս ամենատարածվածը AMTB (Attitude/Motivation Test Battery) թեստն է, որի միջոցով ստուգվում են հինգ մոտիվացիոն-հայեցողական փոփոխականներ և դրանց հարաբերությունը օտար լեզվի յուրացման հետ: Այդ հինգ բաղադրիչներն են՝ ներգրավվածությունը, դիրքորոշումը ուսումնական միջավայրի նկատմամբ, մոտիվացիան, ինտեգրատիվ կողմնորոշումը և գործիքային կողմնորոշումը: AMTB մոդելի հեղինակը Ր. Ս. Գարդներն է /Masgoret & Gardner, 2003/, ով ցույց է տալիս, որ ներգրավվածությունը և ուսումնական միջավայրի նկատմամբ վերաբերմունքը երկու փոխկապակցված փոփոխականներ են, որոնք խթանում են անհատական մոտիվացիան օտար լեզվի ուսումնասիրության ընթացքում, իսկ մոտիվացիան «պատասխանատու է» օտար լեզվում «իր կողմից գրանցած» արդյունքների համար: Այլ կերպ ասած, ըստ հեղինակի, ինտեգրման և ուսումնական միջավայրի հանդեպ հայեցողության ազդեցությունն արդյունքների վրա անուղղակի է՝ գործելով մոտիվացիայի միջոցով: Հաճախ ինտեգրալիզացիայից, ուսումնական միջավայրի նկատմամբ հայեցողությունից և մոտիվացիայից բաղկացած այս միակցությունը հոգեբանական գրականության մեջ անվանում են ինտեգրատիվ մոտիվացիա, որը ըստ որոշ ուսումնասիրությունների, կարող է մոտավորապես կանխագուշակել ուսանողի կատարողականության արդյունավետությունը երկրորդ լեզվում:

Կարևոր է մոտիվացիայի բարձրացմանն ուղղված քայլերը սկսել նախքան լեզվի ուսումնասիրության մեկնարկը, քանի որ որոշ փորձերից կարող ենք ակնհայտ տեսնել, որ նախքան լեզվի ուսումնասիրությունը մոտիվացիոն և հայեցողական գործոնների խթանումը ապահովում է օտար լեզվում անհամեմատ ավելի բարձր արդյունքներ և զգալիորեն նվազեցնում ուսումնական տազնապը:

Ուսանողների մոտիվացիան չափելու համար մշակվեց հատուկ թեստ, որն անցկացվեց թե՛ քուվեյթյան, թե՛ հայկական լսարաններում և, ի տարբերություն Գարդների՝ ուսման մեջ մոտիվացիան չափող հայտնի թեստի, որը բավականին ծավալուն է ու որոշ ուսանողների համար ոչ այդքան մատչելի, այս մեկն ավելի հեշտ ու արագ անցավ և տվեց ավելի ճշգրիտ արդյունքներ, քանի որ հարցերը դիպուկ ու ավելի դյուրին էին կազմված: Մոտիվացիոն թեստի նպատակն էր պարզել ուսանողների ներքին (intrinsic) կամ արտաքին (extrinsic) մոտիվացիայի առկայությունը կամ մոտիվացիայի իսպառ բացակայությունը (amotivation – երբ բացա-

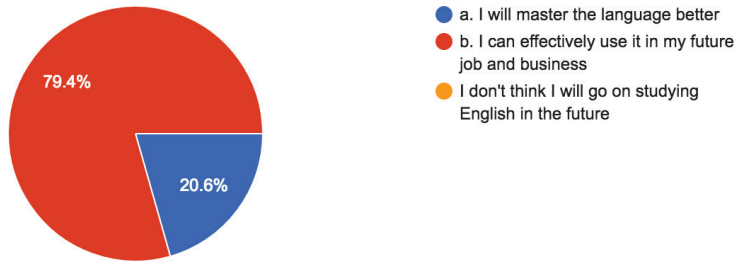
կայում է անհատի վարքագծի և դրանից բխող հետևանքների միջև հարաբերակցությունը): Մոտիվացիայի այս երեք բաղադրիչներից յուրաքանչյուրը պարզելու նպատակով մեր կողմից կազմվել է հարցարան, որը միտված է չափելու ուսանողի ներքին և արտաքին մոտիվացիան, ինչպես նաև մոտիվացիայի իսպառ բացակայությունը: Ըստ որոշ հոգեբանների՝ ներքին մոտիվացիան բխում է անհատի կարողությունների, ինքնորոշման ու վճռականության բնածին հոգեբանական կարիքներից: Մոտիվացիայի այս տեսակը թույլ է տալիս անհատին հաճույք ստանալ կատարած յուրաքանչյուր գործից, առաջադրանքից ու իրավիճակից, քանի որ ամեն ինչ արվում է գերազույն սիրով ու անվերապահ պատրաստակամությամբ: Կարծում ենք՝ ներքին մոտիվացիան բնածին է, ուստի այն հնարավոր չէ զարգացնել: Ըստ իս՝ մոտիվացիան, մինչև օրս քննարկված իր բոլոր տեսակներով ու տիպերով, կարելի է խթանել: Երկրորդ լեզվի ուսումնասիրության մեջ հնարավոր են համարում ամոտիվացիայի աստիճանաբար փոխակերպումը ոչ միայն արտաքին, այլև ներքին մոտիվացիայի: Այս ամենը կարելի է կատարել մոտիվացիան խթանող տարբեր վարժությունների ու առաջադրանքների միջոցով: Սեփական փորձից կարող են ասել, որ այն ուսանողների մեծ մասը, որոնք կիսամյակի մեկնարկին ցուցաբերում են անշահագրգռվածություն, անտարբերություն առարկայի նկատմամբ, որոշ ժամանակ անց, շնորհիվ մոտիվացիոն տարբեր վարժությունների, հետագայում առանձնանում են առարկայի նկատմամբ ունեցած իրենց բարձր մոտիվացիայով: Ինչու չէ, ինչ-ինչ հանգամանքների բերումով, կարող է լինել նաև հակառակը:

Անդրադառնալով մոտիվացիոն բոլոր բաղադրիչները չափող մեր կողմից մշակված թեստին՝ նշենք, որ այն բավականին դիպուկ է և, չնայած բաղկացած է ընդամենը 20 հարցից, հիանալի ցույց է տալիս ուսանողի մոտիվացիայի տեսակը:

IEAMT թեստին մասնակցել են 18-19 տարեկան քուվեյթցի 34 աղջիկ և տղա ուսանողներ: Թեստի բուն նպատակն էր պարզել, թե արդյո՞ք ուսանողները երկրորդ լեզվի ուսումնասիրության ընթացքում դեմոտիվացված, թե մոտիվացված են, իսկ եթե մոտիվացված են, ապա այդ մոտիվացիան արտաքին է, թե ներքին: Ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ քուվեյթցի ուսանողների մոտ 85%-ն արտաքին մոտիվացիա ունի և սովորում է միայն դրանից բխող հետևանքների արդյունավետությունը գիտակցելով: Եթե զննենք հարցաշարում ներառված հարցերը, կտեսնենք, որ դրանցից յուրաքանչյուրն ունի երեք հարց, որից մեկը վերաբերում է ներքին, մյուսը՝ արտաքին մոտիվացիային, և երրորդը՝ վերջինիս իսպառ բացակայությանը: Նշենք, որ ուսանողների միայն 4%-ն է դեմոտիվացված, իսկ մնացած 11%-ն ունի ներքին մոտիվացիա: Սակայն քուվեյթցի ուսանողների գերակշռող մեծամասնությունը սովորում է գնահատականի, զովեստի խոսքերի կամ մրցանակի, ֆինանսական աջակցության, մոտեցող քննությունների սպառնալիքի, ծնողների

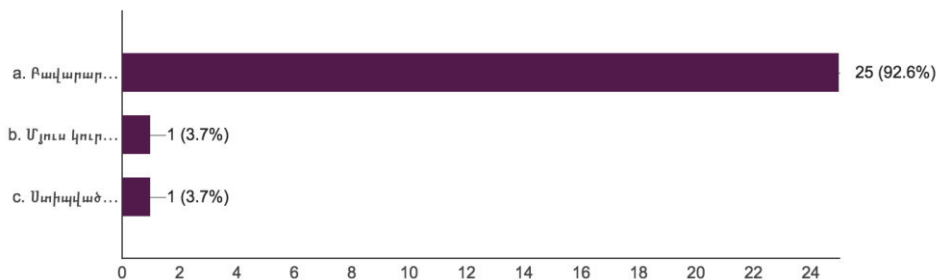
սպասումներն արդարացնելու, և ամենակարևորը, ապագայում լավ վարձատրվող աշխատանք ունենալու, գործնական այլ նպատակներ հետապնդելու նպատակով, որոնք բոլորը բացառապես արտաքին մոտիվացիայի բնորոշ օրինակներ են: Ընդհանուր պատկերը կարելի է ներկայացնել հետևյալ սխեմայի միջոցով.

I believe that If I improve my knowledge of English (34 responses)

Հայկական լսարանում մոտիվացիոն թեստին մասնակցել են 18-20 տարեկան թվով 27ուսանող, որոնց արդյունքները, ի տարբերություն քուվեյթցիների, հակառակն են: Հայ ուսանողների 85%-ն ունի ներքին մոտիվացիա, ինչը, իսկապես, գովելի է: Թեստի արդյունքները ցույց են տալիս, որ հայ ուսանողները լեզուն սովորում են այդ լեզվի հանդեպ սիրո, բավարարվածության, լիակատարության ու հաճույքի զգացումից դրդված, հասկանում են դրա կարևորությունը, ցանկացած առաջադրանքից ներքուստ հաճույք են ստանում, անհամբերությամբ են սպասում լեզվի դասերին և հատուկ ոգևորությամբ այն ուսումնասիրում: Իհարկե կան ուսանողներ, որոնք ունեն արտաքին մոտիվացիա, սակայն դեմոտիվացված ուսանողներ ուսումնասիրված խմբում չունենք: Ընդհանուր պատկերը տեսնում ենք ստորև ներկայացված երեք սխեմաներում.

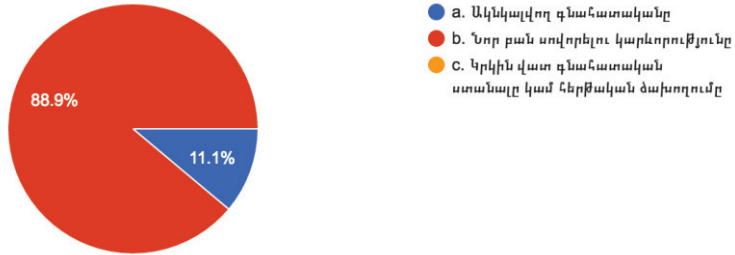
Երբ հաճախում ես անգլերենի դասի, ի՞նչն է քեզ դրդում սովորել. (27 responses)

- a. Բավարարվածության, լիակատարության ու հաճույքի զգացումը
- b. Մյուս կուրս տեղափոխվելու անհրաժեշտությունը
- c. Ստիպված եմ հաճախել, քանի որ պարտադիր առարկա է

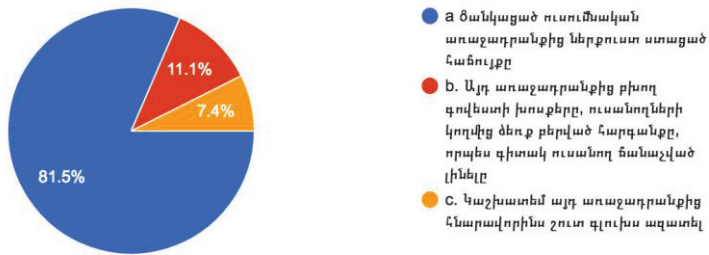
Երբ անգլերեն դասի ժամանակ կատարում ես որևէ առաջադրանք, ի՞նչն է ավելի կարևոր կամ ի՞նչն է քեզ այդ պահին ավելի անհանգստացնում.

(27 responses)

Ձեզ տրված ուսումնական առաջադրանքը կատարելու ընթացքում ի՞նչն եք ավելի արժևորում.

(27 responses)

Այսօր հոգեբանության մեջ վիճահարույց է այն հարցը, թե մոտիվացիայի որ տեսակն է ավելի խրախուսող ու արդյունավետ ուսումնական գործընթացում՝ ներքի՞ն, թե՛ արտաքին: Այսինքն, այլ կերպ ասած, մարդիկ սովորում են, ուսումնասիրություններ ու հետազոտություններ կատարում մասնագիտական բարձունքների հասնելու նպատակով են հետապնդում, թե կան այլ գործոններ, որոնք «ծնվում» են ոչ թե տվյալ գործի հանդեպ սիրուց, այլ այդ գործից բխող հետևանքներից, դրանցից կարող են լինել բարձր վարձատրվող աշխատանքը, պաշտոնի բարձրացումը, մրցանակի, հեղինակության կամ համբավի տարածումը և այլն: Ըստ Էդվարդ Դեկի և Ռիչարդ Ռյանի «Ինքնորոշման տեսության»՝ եթե անհատը ունի մրցունակ լինելու, ուրիշների հետ առնչվելու ու կապի մեջ լինելու և անկախ զգալու այս երեք պայմանները, ապա նա միշտ կմնա ներքուստ մոտիվացված: Նշեմ, որ անհատը չի կարող անդադար լինել ներքուստ մոտիվացված, եթե դրա համար չկան անհրաժեշտ արտաքին մոտիվացիոն պայմաններ: Օրինակ, եթե ուսանողը, ունենալով բարձրագույն կրթություն, չի կարողանում գտնել իր մասնագիտությանը համապատասխան աշխատանք,

ստանում է ցածր աշխատավարձ, ներքին մոտիվացիան չի կարող լինել երկարատև, քանի որ վերջինիս գոյատևման համար անհրաժեշտ են արտաքին մոտիվացիոն տարրեր (բարձր աշխատավարձ, պաշտոնի բարձրացում, տնտեսական, կենցաղային, աշխատանքային բավարար պայմաններ, խրախուսում գումարի կամ պաշտոնի բարձրացման տեսքով, և այլն), հակառակ դեպքում ներքին մոտիվացիան կարող է նվազել կամ իսպառ վերանայլ: Նույնը կարելի է ասել ցանկացած ուսումնական գործընթացի մասին. եթե ուսանողը ջանասիրաբար պարապում է, սակայն անընդհատ ցածր գնահատականներ է ստանում կամ արժանանում ուսուցչի կշտամբանքին, նրա ներքին մոտիվացիան չի կարող լինել երկարատև: Այսօր մեր իրականությունում դժվար է գտնել ուսանողների, որոնք սիրով են համալսարան հաճախում, քանի որ նրանց մեծ մասը դա անում է հասարակության կողմից խրախուսվելու, ծնողների հավանության, աշխատանքային շուկայում համապատասխան աշխատանք գտնելու կամ այլ ակնկալիքով: Այս պարագայում դժվար է ասել, թե մոտիվացիայի որ տեսակին է պետք նախապատվություն տալ: Քանի դեռ այն «աշխատող» տարբերակ է ու կարող է սովորողին հասցնել իր նպատակակետին, մնացած պնդումները, թե արտաքին մոտիվացիան «սպանում է» ներքին մոտիվացիոն այնպիսի բաղադրիչներ, ինչպիսին են հպարտությունը կամ սերն ու շահագրգռվածությունը սիրած գործի հանդեպ կամ վնասում սովորողի արժեհամակարգին, չհիմնավորված հայտարարություններ են:

Խոսելով մոտիվացիայի արտաքին ու ներքին տեսակների մասին, կարևորելով դրանցից յուրաքանչյուրը, կարծում ենք նախընտրություն չպետք է տալ դրանցից և ոչ մեկին: Քուվեյթյան լսարաններում կատարած ուսումնասիրության արդյունքում պարզեց, որ ուսանողների գերակշռող մեծամասնության համար այսօր արտաքին մոտիվացիան համալսարան գալու նրանց ամենամեծ խթանն է: Այլ կերպ ասած, նրանք սովորում են ոչ թե այդ գործի հանդեպ սիրուց, այլ այդ գործից բխող հետևանքներից դրդված, դրանք կարող են լինել բարձր վարձատրվող աշխատանքը, պաշտոնի բարձրացումը, մրցանակի շնորհումը, հեղինակության ձեռքբերումը, սոցիալական դիրքի հաստատումը և այլն: Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է մշակել նաև ուսանողների մոտիվացիան ու օտար լեզվի նկատմամբ վերաբերմունքը բարձրացնելու ու խթանելու որոշ եղանակներ: Ինչ խոսք, դա բավականին ժամանակատար ու աշխատատար գործընթաց է, բացի այդ, անհրաժեշտ է նախքան լեզվի ուսումնասիրության գործընթացը սկսելը կիրառել դրանք, քանի որ այդ դեպքում արդյունքներն անհամեմատ ավելի բարձր կլինեն, քան այն դեպքում, երբ այդ երկու կարևորագույն բաղադրիչներն անտեսվեն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Masgoret A.–M., Gardner R.C. Attitudes, Motivation, and Second Language Learning: A Meta-Analysis of Studies Conducted by Gardner and Associates // *Language Learning*, Vol. 53, Issue 1, March 2003.
2. Gardner R. C. Motivation and Second Language Acquisition, June 2007.
3. Wang B. Motivation and Language Learning // *Asian Social Science*, Vol. 5, No 1, 2009.
4. URL: <http://psycnet.apa.org/journals/cep/13/4/266/>

Լ. МЕЛИКЯН – Роль внутренней и внешней мотивации в процессе изучения иностранного языка (на примере исследования в армяно-кувейтской аудитории). – В данной статье рассматривается роль внутренней и внешней мотивации в процессе изучения английского языка. В статье представлены результаты исследований, проведенные в армянских и кувейтских классах, согласно которым трудно отдать предпочтение какому-либо типу мотивации. Вместе с тем, несмотря на единодушное мнение в психологической литературе о том, что внутренний тип мотивации является более продуктивным, автор в работе пытается показать, что для подавляющего большинства кувейтских студентов внешняя мотивация является основным фактором, побуждающим их посещать занятия.

Ключевые слова: иностранный язык, тестовый эксперимент, академическая успеваемость, внутренние и внешние мотивационные элементы

L. MELIKYAN – The Role of Intrinsic and Extrinsic Motivation in Second Language Acquisition (based on Armenian-Kuwaiti Study Sample). – The paper discusses the role of intrinsic and extrinsic motivation in English language acquisition process. The paper presents the results of the research carried out in Armenian and Kuwaiti classrooms, which rejects the statement that extrinsic motivation “kills” intrinsic motivation and brings forward the statement that it is hard to give preference to any type of motivation: as long as intrinsic or extrinsic motivation can help learners reach their academic or practical aims, the type of motivation is not that important. Despite the unanimous opinion prevailing in psychological literature, stating that the intrinsic type of motivation is more encouraging and productive, an attempt is made to show that extrinsic motivation is the only factor for the overwhelming majority of Kuwaiti students that urges them to attend classes.

Key words: foreign language, tests-based research, academic performance, learn, extrinsic motivational elements